

Professional scientific publication
Collection of scientific articles and theses

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONGRESS

**"FACTORS OF LEGAL PROGRESS.
SCIENCE AND PRACTICE"**

16 May 2014

Basel 2014

SECTION 17. Civil and arbitration proceedings**ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ
ПОЛОЖЕНЬ ОКРЕМИХ НОРМ ЦИВІЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ У
КАСАЦІЙНОМУ ПРОВАДЖЕННІ****Ахмач Г.М.***кандидат юридичних наук, доцент
асистент кафедри цивільного процесу**Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків*

Виконання завдань цивільного судочинства, спрямованих на справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ (ст. 1 Цивільного процесуального кодексу України – далі ЦПК), безпосередньо пов'язано з підвищенням ефективності діяльності Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ як суду касаційної інстанції. Забезпечення касаційного оскарження рішень суду є одним з основних засад судочинства, зазначених у Конституції України (ст. 129); право на касаційне оскарження судового рішення учасниками судового процесу та іншими особами у випадках і порядку, встановлених процесуальним законом, закріплено у ст. 14 Закону України від 07.07.2010 р. «Про судоустрій і статус суддів», що на законодавчому рівні гарантує право кожного за судовий захист. Дотримання принципів права на суд та правової визначеності при реалізації положень норм цивільного процесуального законодавства у касаційному провадженні є важливим критерієм ефективності діяльності суду касаційної інстанції, що підтверджує актуальність теми дослідження.

Проблемні теоретичні та практичні питання реалізації положень окремих норм цивільного процесуального законодавства та ефективності судового захисту у касаційному провадженні привертають увагу таких

процесуалістів, як Е. О. Борисова, А. А. Бутирський, К. В. Гусаров, Д. Д. Луспеник, М. О. Резникова, А. О. Селіванов, О. С. Ткачук, С. Я. Фурса та ін. Однак деякі питання, що охоплюються цією проблемою, зокрема, процесуальні особливості застосування окремих положень норм ЦПК, залишаються дискусійними і потребують подальшого дослідження.

Метою дослідження є аналіз теоретичних та практичних питань щодо реалізації положень окремих норм ЦПК у касаційному провадженні, які входять у сферу полеміки науковців та юристів-практиків; визначення конкретних пропозицій з метою вдосконалення чинного ЦПК.

Аналіз статистичних даних діяльності Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у 2012 році свідчить про суттєве збільшення кількості справ, що надійшли до суду.

У I півріччі 2012 року на розгляді суддів судової палати у цивільних справах перебувало понад 42 тис. касаційних скарг, справ та заяв, що розглядаються в порядку цивільного судочинства, а також понад 5,2 тис. матеріалів непроцесуального характеру (заяв, звернень, клопотань). Середньомісячне надходження на кожного фактично працюючого суддю судової палати у цивільних справах (53 судді) у I півріччі 2012 року становило понад 128 касаційних скарг, справ та заяв, що на 7 % більше у порівнянні з I півріччям 2011 року (120,1).

Однак якість ухвалених місцевими та апеляційними судами судових рішень викликає занепокоєння, оскільки кількість скасованих судових рішень від числа переглянутих колегіями у складі 5 суддів суду касаційної інстанції становить більше 76 %. Необхідно відзначити, що кількість скасованих рішень із залишенням в силі рішень суду першої інстанції, що було помилково скасовано апеляційним судом, становить 566, найбільша частина з яких – рішення судів м. Києва (195) [1].

У 2012 році на розгляді суддів судової палати у цивільних справах перебувало 79,3 тис. касаційних скарг, справ та заяв, що розглядаються в порядку цивільного судочинства. Середньомісячне надходження на кожного фактично працюючого суддю становило 130,7 касаційних скарг, справ та заяв (у 2011 році – 116). Закінчено провадження майже у 55 тис. касаційних скарг. Залишок нерозглянутих касаційних скарг у цивільних справах становить 2,5 тис., із них залишено без руху – 2,4 тис.

У 2012 році пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ працював систематично та послідовно, відповідно до положень частини третьої статті 36 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». На його засіданнях прийнято 16 постанов.

Крім того, судьями та працівниками апарату Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ здійснено понад 50 виїздів у регіони, проведено відповідну роз'яснювальну роботу серед суддів апеляційних і місцевих судів з метою надання методичної та практичної допомоги для однакового застосування норм Конституції та законів України на практиці [2].

Результати аналізу наведених статистичних даних підтверджують підвищення ефективності діяльності суду касаційної інстанції, однак однією із складових подальшого розвитку діяльності Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ є вдосконалення положень окремих норм ЦПК України, які регулюють касаційне провадження.

Викликає певні зауваження зміна повноважень суду касаційної інстанції. Так, у порівнянні з попередньою редакцією ст. 338 ЦПК, скорочуються підстави для застосування положень п. 2 ч. 1 ст. 336 ЦПК – постановлення ухвали про повне або часткове скасування рішення і передачу справи на новий розгляд до суду першої або апеляційної інстанції. Така підстава тільки одна - порушення норм процесуального права, що унеможливили встановлення фактичних обставин, що мають значення для правильного вирішення справи (ч. 2 ст. 338 ЦПК).

В юридичній літературі такі зміни аргументовано визначаються як недоцільні, – в результаті змін у законодавстві змінюються співвідношення матеріального та процесуального боку законності судових актів (якщо до реформування складові були рівнозначні, то після внесення змін до цивільного процесуального законодавства домінує матеріальна складова, вона виступає як критерій значущості процесуального порушення). Таким чином, дотримання правил судочинства вже не має самостійного значення, виступає лише як додатковий аргумент для зміни рішення. Не приймається до уваги, що процесуальні подробиці і

визначеність правил є гарантією реальної рівності сторін у процесі та об'єктивності суду [3, с. 79].

Додаткових роз'яснень потребують положення ст. 328 ЦПК, яка регулює порядок відкриття касаційного провадження у справі.

Маються на увазі положення ч. ч. 2 та 3 ст. 328 ЦПК щодо пропуску строку на оскарження рішення суду та невідповідність касаційної скарги за своїм змістом вимогам закону, а також п. 5 ч. 4 ст. 328 щодо відмови у відкритті касаційного провадження у справі.

О.А.Селіванов справедливо звертає увагу на недостатню врегульованість на законодавчому рівні питання про відмову у відкритті касаційного провадження у справі, якщо касаційна скарга є необгрунтованою і викладені в ній доводи не викликають необхідності перевірки матеріалів справи (п. 5 ч. 4 ст. 328 ЦПК). У кодексі не розкрито зміст терміна «необгрунтованість» й, як наслідок, створюється певна правова невизначеність, - оціночна характеристика та юридична конструкція, що застосовує суддя, це «доводи, які не викликають необхідності перевірки матеріалів справи». Крім того, обставини, які б підтверджували або спростовували наявність відповідних підстав, можуть бути різними, що унеможливує встановлення у відповідному кодексі їх вичерпного переліку. Необгрунтованість касаційної скарги і викладених у ній доводів, як підстави для відмови у відкритті касаційного провадження у справі, не викликає необхідності перевіряти матеріали справи. Тоді виникає питання про погіршення процесуального становища сторін у справі. Можливість довільного тлумачення зазначеної норми фактично обмежує доступ до правосуддя в частині касаційного розгляду справи [4, с. 43-44].

На нашу думку, критеріями при вирішенні питання про відкриття касаційного провадження або відмову у його відкритті на підставі належної чи неналежної обгрунтованості касаційної скарги та аналізу доводів щодо необхідності перевірки матеріалів справи, може бути конкретне клопотання, з яким особа, яка подає скаргу, звертається до суду касаційної інстанції, а також конкретне повноваження касаційного суду, про застосування якого ця особа звертається до суду на підставі заявленого клопотання (наприклад, постановити ухвалу про скасування судових рішень і закрити провадження у справі або залишити заяву без розгляду – п. 4. ч. 1 ст. 336 ЦПК).

Згідно з ч. 2 ст. 328 ЦПК, у разі подання касаційної скарги, яка оформлена без дотримання вимог, встановлених статтею 326 ЦПК, а також у разі несплати суми судового збору застосовуються положення статті 121 ЦПК, про що суддя-доповідач постановляє відповідну ухвалу.

Відповідно з ч. 3 ст. 328 ЦПК, якщо касаційна скарга подана після закінчення строків, установлених статтею 325 ЦПК, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку, або якщо підстави, наведені нею у заяві, визнані неповажними, касаційна скарга також залишається без руху. Така особа має право звернутися до суду касаційної інстанції з заявою про поновлення строків або навести інші підстави для поновлення строку (протягом тридцяти днів з дня отримання ухвали про залишення касаційної скарги без руху). Якщо заяву не буде подано особою в зазначений строк або наведені підстави для поновлення строку касаційного оскарження визнані неповажними, суддя-доповідач відмовляє у відкритті касаційного провадження.

При реалізації цих положень виникає проблема - яка черговість вирішення питань, пов'язаних із відкриттям касаційного провадження у справі, визначених ст. 328 ЦПК, якщо касаційна скарга подана з пропуском строку на оскарження рішення суду та не відповідає за своїм змістом вимогам закону?

На нашу думку, у данному випадку доцільно звернути увагу на правову позицію Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, висловлену в Інформаційному листі №4-183/0/4-12 від 13.02.2012 р. «Щодо деяких спірних питань застосування процесуальних норм у зв'язку зі змінами до Цивільного процесуального кодексу України». Зазначений Інформаційний лист присвячений проблемним питанням застосування окремих норм ЦПК в апеляційному провадженні, зокрема ст. 297 ЦПК («Відкриття апеляційного провадження у справі»), однак зміни до ст. 297 ЦПК уніфікували розбіжності процесуальних норм, які врегульовували аналогічні процесуальні правовідносини, - суд касаційної інстанції, як і суд апеляційної інстанції відкривають провадження у справі відповідно до стадії судового розгляду, тому правова позиція щодо положень ч. ч. 2 і 3 ст. 297 ЦПК може бути застосована при реалізації відповідних положень ч. ч. 2 і 3 ст. 328 ЦПК.

Так, в Інформаційному листі зазначено, що відповідно до статті 72 ЦПК право на вчинення процесуальних дій втрачається із закінченням строку, встановленого законом або судом. Документи, подані після закінчення процесуальних строків, залишаються без розгляду, якщо суд за клопотанням особи, що їх подала, не знайде підстав для поновлення або продовження строку.

Таким чином, процесуальні документи, подані особами, які беруть участь у справі, поза межами встановлених законом процесуальних строків на вчинення певних процесуальних дій, не розглядаються до тих пір, поки такий строк не буде судом поновлений за клопотанням особи, яка цей строк пропустила. Звертає увагу, що ЦПК не виключає можливість послідовного вчинення процесуальних дій: спочатку вирішення питання про поновлення строку на апеляційне оскарження, а потім залишення апеляційної скарги без руху через невідповідність її за змістом вимогам закону. Але у такому разі не буде виконана вимога (принцип) цивільного судочинства – оперативність. Запропоновано, у разі наявності двох недоліків апеляційної скарги одночасно (пропуск строку на оскарження та невідповідність скарги за змістом вимогам закону або несплати суми судового збору), залишати апеляційну скаргу без руху для усунення цих двох недоліків одночасно. При цьому в разі, наприклад, несплати судового збору протягом п'яти днів з дня отримання копії ухвали (частина перша статті 121 ЦПК), апеляційна скарга може бути визнана неподаною лише після вирішення питання про поновлення строку на апеляційне оскарження (тридцять днів з дня отримання ухвали). У разі визнання наведених підстав для поновлення строку неповажними суддя-доповідач відмовляє у відкритті провадження у справі. У цьому випадку питання повернення сплаченого судового збору вирішується відповідно до вимог статті 7 Закону України «Про судовий збір» [5, с. 203-204].

Аналогічно, на нашу думку, може бути вирішено проблемне питання про реалізацію положень ч. ч. 2 та 3 ст. 328 ЦПК щодо пропуску строку на оскарження рішення суду та невідповідність касаційної скарги за своїм змістом вимогам закону, - у разі наявності двох недоліків касаційної скарги одночасно (пропуск строку на оскарження та невідповідність скарги за змістом вимогам закону або несплати суми судового збору), залишати касаційну скаргу без руху для усунення цих двох недоліків одночасно. Доцільно також внести відповідні зміни до ст. 328 ЦПК.

Також потрібно звернути увагу на процесуальні особливості застосування положення ч. 2 ст. 328 ЦПК.

В ухвалі суду про залишення касаційної скарги без руху на підставі положення ч. 2 ст. 328 необхідно навести підстави залишення касаційної скарги без руху та визначити строк для усунення недоліків з урахуванням реальної можливості отримання заявником копії ухвали та виправлення недоліків (зокрема, підписання скарги, подання довіреності, оригіналів документів про сплату судового збору, завірених копій судових рішень), який не може перевищувати п'яти днів із дня отримання ухвали особою, яка подала касаційну скаргу. Перелік вимог, встановлених ст. 326 ЦПК щодо форми і змісту касаційної скарги є вичерпним (зокрема, якщо у скарзі не зазначено у чому саме полягає неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права). Відповідно з ч. 2 ст. 121 в ухвалі необхідно зазначити наслідки невиконання вимог щодо усунення недоліків. У разі невиконання вимог закону, наведених в ухвалі про залишення скарги без руху, суддя-доповідач постановляє ухвалу про визнання касаційної скарги неподаною та її повернення. Якщо судовий збір сплачено не в повному розмірі і це було виявлено під час судового розгляду справи, з відповідної особи проводиться стягнення недоплачених сум при ухваленні судового рішення [6].

Підводячи підсумки вищевикладеного, запропоновано за аналогією з апеляційним провадженням (порядок застосування положень ч. ч. 2, 3 ст. 297 ЦПК) вирішувати проблемне питання про реалізацію положень ч. ч. 2 та 3 ст. 328 ЦПК щодо пропуску строку на оскарження рішення суду та невідповідність касаційної скарги за своїм змістом вимогам закону, - у разі наявності двох недоліків касаційної скарги одночасно (пропуск строку на оскарження та невідповідність скарги за змістом вимогам закону або несплати суми судового збору), залишати касаційну скаргу без руху для усунення цих двох недоліків одночасно. Доцільно також внести відповідні зміни до ст. 328 ЦПК.

При вирішенні питання про відкриття касаційного провадження або відмову у його відкритті на підставі належної чи неналежної обгрунтованості касаційної скарги та аналізу доводів щодо необхідності перевірки матеріалів справи, критерієм обгрунтованості може бути конкретне клопотання, з яким особа, яка подає скаргу, звертається до суду касаційної інстанції, а також

конкретне повноваження касаційного суду, про застосування якого ця особа звертається до суду на підставі заявленого клопотання.

ДЖЕРЕЛА:

1. Постанова № 12 Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 13.09.2012 р. «Про стан здійснення правосуддя Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ у I півріччі 2012 року та завдання на поточний рік». [Електронний ресурс]. Режим доступу : [http://sc.gov.ua/uploads/tiny_mce/files/постанова % 20 пленуму № 12.doc](http://sc.gov.ua/uploads/tiny_mce/files/постанова%20пленуму№12.doc). № 12.

2. Постанова № 2 Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 08.02.2013 р. «Про стан здійснення правосуддя Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ у 2012 році та завдання на 2013 рік». [Електронний ресурс]. Режим доступу : [http://sc.gov.ua/uploads/tiny_mce/files/постанова % 20 пленуму № 2.doc](http://sc.gov.ua/uploads/tiny_mce/files/постанова%20пленуму№2.doc). № 13.

3. Карнаух Т.М. Реформування інституту перегляду судових рішень у цивільних справах //Наукові записки НаУКМА/Нац. Ун-т «Києво-Могилянська академія». – К.: ВДЦ НаУКМА.- 2011. – Т. 116. Юридичні науки. – С. 77-81.

4. Селіванов А.О. Право на касаційне оскарження судових рішень: критерії реалізації //Вісник Верховного Суду України. – 2013. -№ 1 (149). – С. 40-44.

5. Постанови пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (2011-2012). Правові позиції щодо розгляду судами окремих категорій цивільних справ / упоряд.: Д. Д. Луспенник, О. С. Ткачук ; за заг. ред. М.П. Пшонки. – К. : Ін. Юре, 2012. – 336 с.

6. Постанова № 10 Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 14.06.2012 р. «Про судову практику розгляду цивільних справ у касаційному порядку». [Електронний ресурс]. -Режим доступу : [http://sc.gov.ua/uploads/tiny_mce/files/постанова % 20 пленуму № 10.doc](http://sc.gov.ua/uploads/tiny_mce/files/постанова%20пленуму№10.doc). № 12.

SECTION 18. Forensic psychiatry, forensic medicine and legal psychology

SECTION 19. Entrepreneur, corporate and insurance law

SECTION 20. Financial law and regulation of financial policy